

Gustave Flaubert November

Prantsuse keelest tõlkinud Leena Tomasberg.

Ma armastan sügist, see nukker aastaaeg on mälestuste jaoks loodud. Kui puudelt on lehed langenud, kui taevas püsib ehatunnil ruuge kuma, mis kuldab närbunud heina, on nii magus näha, kuidas kustub kõik, mis varemalt sinus leegitses.

Ma tulin jalutuskäigult mööda tühje välju, piki kõledaid kraavipervi, kus pajud imetlevad oma peegeldust; tuul vihistas nende raagus okstes, aeg-ajalt ta vaikis ja siis äkki tõusis taas; väikesed lehekesed, mis põõsastikus veel okstel püsisid, hakkasid nüüd jälle habisema, rohukõrred kooldusid värisedes vastu maad, kõik näis järjest kahvatum ja jäisem; päikeseketas vajus silmapiiril taeva vaelevusse, nõristades enda ümber pisut oma kustuvat elu. Mul oli külm ja peaaegu hirm.

Ma läksin ühe rohtukasvanud künka varju, tuul oli nüüd vaibunud. Ma ei tea miks, aga kui ma seal niiviisi, midagi mõtlemata, maas istusin, vaadates taamal õlgkatustest tõusvaid suitsukoonlaid, ilmus kogu mu elu ühtäkki nagu viirastus mu vaimusilma ette ning kuivanud heina ja puukõdu lõhn tõi mu meelde kadunud päevade kibedat hõngu; mu armetud aastad möödusid mu silmade eest, nagu pillutanuks talv neid ulguvas marus; mingi kohutav jõud kihutas neid mu mälestustes ringi, vihasem kui tuulehoog, mis liigutas lehti vaiksetel teeradadel; mingi iseäralik ironia oleks justkui neid puudutanud ja mu silma ees keerutanud, ja siis lendasid kõik ühekorraga minema ja kadusid süngesse taevasse.

Kurb on see aastaaeg, mis nüüd on käes: ühes päikesega näib elugi hääbuvat, värinad käivad südamest läbi ja jooksevad üle ihu, kõik hääled vaibuvad, silmapiir kahvatub, kõik valmistub unne vajuma või surema. Nüüdsama läksid lehmad siit mu silma alt mööda, nad ammusid, pöörates pea loojuvale päikesele järele, poisike, kes neid oksaraoga enda ees ajas, lõdises oma linastes rõivastes, mäenõlvakust alla minnes libisesid loomad poris ja tallasid sõra alla mõned rohu sisse jäänud õunad. Päike saatis kaugusse hajuvate küngaste tagant oma viimase hüvastijätukiire, orus süttisid majade tuled, ja Kuu, see kastepärlite, see pisarate taevakeha, pugese pilvede vahelt välja ja näitas oma kahvatut palet.

Ma meelisklesin kaua oma kadunud elu üle; kinnitasin endale rõõmuga, et mu noorus on möödas, sest rõõm on tunda, kuidas külm tungib sulle südamesse, ja võida öelda, kombates seda käega nagu kollet, mis veel suitseb: ta ei põle enam. Ma käisin tasahaaval läbi kõik asjad oma elus, ideed, kired, joovastuse päevad, kurvastuse päevad, lootuse tuksed, ahastuse sööstud. Ma vaatasin kõik üle nagu inimene, kes külastab katakombe ja silmitseb kiirustamata surnuid, kes lamavad kahel pool käiku üksteise järel reas. Aastaid arvestades ei ole ma ometi sündinud ammu, kuid mul on mälestusi arvamatu hulk, need rõhuvad mind nagu vanainimesi nende elatud päevade koorem; mul on mõnikord tunne, nagu oleks mu elutee sajandeid pikk ja nagu oleks minus tallel tuhandete eksistentside riismed. Miks nii? Kas olen ma armastanud? vihanud? midagi püüelnud? vaevalt küll; ma olen hoidnud eemale kõigest tegutsemisest, kõigest toimekusest, ma pole vaevunud end liigutama ei kuulsuse, ei mõnu, ei teaduse ega raha nimel.

Kõigest sellest, mis järgneb, ei teadnud keegi midagi, need, kes mind päevast päeva nägid, mitte rohkem kui teised; nad olid minu suhtes nagu ase, millel ma magan ja mis ei tea midagi mu unenägudest. Eks ole ju inimsüda määratu üksildus, kuhu keegi sisse ei pääse? kired, mis sinna tungivad, on kui rändajad Sahara kõrbes, nad lämbuvad seal, ja väljaspool ei kuulda nende karjeid.

Ma olin kurb juba koolipäevil, ma igavlesin, ma põlesin ihadest, igatsesin palavalt pöörast ja rahutut elu, unistasin kirgedest, oleksin tahtnud tunda saada neid kõiki. Pärast

kahekümnendat eluaastat terendas mu ees tuledest ja lõhnadest tulvil maailm; elu paistis kaugelt nähtuna pakatavat võidusärast ja -rõkatustest; see oli nagu muinasjutus, kus lossisaalile järgneb lossisaal, teemandid kiiskavad kuldsete kroonlühtrite säras; võlusõna peale avanevad nõiutud ukсед oma hingedel ja sedamööda, kuidas edasi lähed, upub pilk hunnitusse vaatesügavusse, mille pimestav helk paneb naeratades silmi sulgema.

Mul oli ebamäärane igatsus millegi hiilgava järele, mida ma ei oleks osanud ühegi sõnaga nimetada ega ühelgi viisil mõttes täpsustada, ja ometi oli see tugev, järelejätmatu igatsus. Ma olen alati armastanud kõike, mis hiilgab. Lapsena rüsesin rahvamurrus, rändtohtrite vankriuksel, et näha nende teenrite punaseid tresspaelu ja nende hobuste päitsenööre; ma seisin pikalt laadapajatsite telgi ees, imetledes nende puhvpükse ja pitskraesid. Oo, kuidas meeldis mulle köietantsija oma pikkade kõrvaripatsitega, mis ta pea ümber pekslesid, jämeda kalliskividest kaelakeega, mis raskelt ta rinnale löi! millise äreva aplusega ma teda vaatlesin, kui ta üles, puude vahel rippuvate laternate kõrgusse sööstis ja tema kuldsete litritega palistatud kleit hüppel plagises ja õhus puhvi läks! need olid esimesed naised, keda ma armastasin. Mu vaim piinles, kui mõtlesin neile kummalise kujuga reitele tihedalt liibuvates roosades pükstes, neile nõtketele käsivartele, mis olid üleni täis käevõrusid, mis nende selja taga klõbisesid, kui nad sügavalt taha painutades oma peachte sulgedega peaaegu maad puudutasid. Naine, keda ma püüdsin juba toona ette kujutada (sest me unistame naistest igas elueas: poisikesena katsume lapsiku meelelisusega suurte tüdrukute rinda, kui nad meid embavad ja meid sülle võtavad; kümneaastaselt unistame armastusest; viieteistkümmeselt see juhtub; kuuekümmeselt hoiame seda veel alles, ja kui surnud hauas millestki mõtlevad, siis sellest, kuidas jõuda mulla all kõrvalkalmuni, kergitada surilina kadunukeselt ja jagada tema und); naine niisiis oli kütkestav müsteerium, mis mu vaest väikest pead segadusse ajas. Selle järgi, mida ma tundsin, kui mõni neist oma silmad minule kinnitas, aimasin juba, et midagi fataalset on selles erutavas pilgus, mis paneb inimtahte sulama, ja see ühtaegu lummas ja kohutas mind.

Millest unistasin ma neil pikkadel õhtutundidel koolitükkide taga, kui istusin käsipõsakil laua ääres ja vahtisin, kuidas õlilambi taht leegikeeles pikemaks venib ja õli tilkhaaval kausikesse nõrgub, sellal kui mu kaaslased sulega mööda paberit kribistasid ja aeg-ajalt kuuldus, kuidas keegi raamatut lehitses või kaane kinni löi? Katsusin koolitööga kiirelt valmis saada, et võida seejärel segamatult pühenduda magusatele mõtetele. Nii see oli, ma maalisin endale vaimusilmas tõelise naudingu võlusid, alustuseks sundisin oma mõtteid nende unistuste juurde nagu luuletaja, kes valmistub looma ja otsib inspiratsiooni; ma läksin kujutlustes nii kaugele, kui sain, ma keerasin neid üht- ja teistpidi, sukeldusin põhjani, tulin tagasi ja alustasin otsast peale; peagi sai sellest pöörane fantaasia võidujooks, imeline sööst tegelikkusest välja, ma leiutasin seiklusi, kujutlesin lugusid, ehitasin losse ja elasin neis kui valitseja, ammutasin kõigist oma teemandikaevandustest ja heitsin kalliskive pangede viisi teedele, mida mööda pidin käima.

Kui tuli õhtu ja me kõik lamasime oma valgetes voodites valgete eesriiete taga ja järelevaataja üksi jalutas magamissaalis edasi-tagasi, kuidas ma tõmbusin siis veel enam endasse, peites mõnuga oma rinnas seda lindu, kes lehvitas tiibu ja kelle soojust ma tundsin! Mul kulus alati uinumiseks kaua aega, kuulasin, kuidas kell tunde löi; mida pikemalt kellalöögid kõlasid, seda enam ma rõõmustasin; mulle tundus, et nad saadavad mind oma lauluga maailma ja tervitavad igat mu eluhetke, öeldes: Edasi, edasi! tulevikule vastu! adjöö, adjöö! Ja kui viimane võnge oli vaibunud, kui mu kõrv ei kumisenud enam selle kajast, ütlesin ma endale: „Hommegei lööb seesama tund, aga siis on juba üks päev vähem, üks päev lähemal eesmärgile, mis särab ees, minu tulevikule, sellele päikesele, mille kiired mind üle ujutavad ja mille ma võin siis kätte haarata,“ ja ma mõtlesin, et küll on see ootamine pikk, ja uinusin peaaegu nuttes.

Mõned sõnad vapustasid mind, näiteks „naine“, ja veel rohkem „armuke“: esimesele otsisin selgitust raamatutest, gravüüridelt, maalidelt, kus oleksin tahtnud maha kiskuda kõik katvad rüüd, et nende alt midagi avastada. Kui ma lõpuks kõigest aimu sain, olin õndsusest, sellest justkui ülimest harmooniast oimetu, aga peagi rahunesin ja elasin edaspidi rõõmsama meelega, võisin endale uhkusega öelda, et ma olen mees, olend, kes on loodud selleks, et üksipäev on tal päris omaenda naine; elu võtmesõna oli mulle teada, ma oleksingi juba nagu ust paotanud ja midagi maitsta saanud; rohkemat ma ei ihanud ja olin rahul sellega, et teadsin seda, mida teadsin. Mis aga „armukesse“ puutub, siis tema oli mu meelest saatanlik olend ja ainuüksi selle sõna nõidus võis mind pikaks ajaks joovastusse viia: armukese pärast laastasid ja vallutasid kuningad provintse; armukese tarbeks kooti Indias vaipu, taoti kulda, tahuti marmorit, aeti maailm jalule; armukesel on orjad, kes sulgedest lehvikuga peletavad kihulasi, kui käskijanna magab siidkattega diivanil; kingikoormatega elevandid ootavad tema ärkamist; kandjad viivad ta õrnalt palankiinis allika juurde; ta istub troonil kiirgavas, hõrgult lõhnavas atmosfääris, kaugel rahvahulkadest, kes teda jälestavad ja jumaldavad.

Saladuslik naine, kes ei ole abielus ja nimelt seetõttu on veel rohkem naine, erutas ja kiusas mind kahekordse, armastuse ja rikkuse peibutisega. Ülekõige armastasin ma aga teatrit, ma armastasin isegi vaheaegade häältsuminat, vahekäike, kus ma kloppeva südamega jooksin, et istekohta leida. Kui etendus oli juba alanud, kihutasin ma trepist üles, kuulsin pilliheliseid, häälte melu, braavo-hüüdeid, ja kui ma sisse astusin, istet võtsin, hoovas ümberringi kauneis rõivais naiste hõngu, milles oli kannikesekimpe, valgeid kindaid, tikitud taskurätte; rahvast tulvil rõdud, otsekui lille- ja teemandivanikute all lookas, näisid pinevasse laulu ootusse tardunud; lava ees seisis vaid näitlejanna, ja tema rind, kust pääses valla tõtlikke toone, kerkis ja vaibus laineldes; rütm kihutas ta hääle galopile ja mähkis meloodiakeerduks; tema pingul kael voogles koloratuurides nagu luige kael, mida õhk õrnalt suudleb; ta ringutas käsi, karjus, nuttis, pildus välgunooli, anus midagi sõnulsetamatus armastuses, ja kui ta taas motiivi üles võttis, oli mul tunne, nagu rebiks ta mul südame rinnust oma häälekõlaga, et liita see enda omaga armuvärinais.

Talle aplodeeriti, talle visati lilli, ja mina oma joovastuses nautisin talle osaks langevat rahvahulga jumaldust, kõigi inimeste armastust ja iga üksiku iha. Ihkasin, et tema mind armastaks hävitava ja hirnutava armastusega, printsessi või näitlejatri armastusega, mis täidab meid uhkusega ja tõstab võrdväärseks rikaste ja vägevate kõrvale! Kui kaunis on naine, keda kõik kummardavad ja ihaldavad, naine, kes kingib rahvahulkadele öisteks unenägudeks iha hõõguse, naine, kes näitab end vaid lühtrite säras, hiilgavana ja laulvana, ja kehastab luuletaja ideaali, otsekui oleks see temale loodud elu! tal peab olema oma armastatu tarvis üks teistmoodi armastus, veel ilusam kui see, mida ta heldelt jagab kõigile näljastele südametele, kes sellest kosutust leiavad, veel tasasemaid laule, veel sügavamaid toone, veel õrnumaid, veel värisevamaid! Kui oleksin vaid saanud olla nende huulte lähedal, kust need nii puhtaina valla pääsesid, puutuda neid läikivad juukseid, mis pärlite all sädelesid! Kuid teatri ramp oli kui illusiooni piirdejoon; selle taha jäi armastuse ja poeesia vald, kired olid seal kaunimad ja helisevamad, metsad ja lossid haihtusid kui suits, sülfiidid laskusid taevast, kõik laulis, kõik armastas.